

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Maternal reflective functioning: influence on parenting practices and the early development of externalizing behavior

Smaling, H.J.A.

Citation

Smaling, H. J. A. (2017, March 14). *Maternal reflective functioning: influence on parenting practices and the early development of externalizing behavior*. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/46723>

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/46723>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Cover Page

Universiteit Leiden

The handle <http://hdl.handle.net/1887/46723> holds various files of this Leiden University dissertation.

Author: Smaling, H.J.A.

Title: Maternal reflective functioning: influence on parenting practices and the early development of externalizing behavior

Issue Date: 2017-03-14

Samenvatting

Summary in Dutch

Introductie

Het terugdringen van geweld en agressie is in de afgelopen jaren in toenemende mate een maatschappelijke prioriteit geworden (Krug, Mercy, Dahlberg, & Zwi, 2002). Agressie in de vroege kindertijd vergroot de kans op latere agressieproblemen en antisociaal gedrag (Côté, Vaillancourt, LeBlanc, Nagin, & Tremblay, 2006; Moffitt & Caspi, 2001; Moffitt, Caspi, Harrington, & Milne, 2002). In de peutertijd is er al een groep hoog agressieve kinderen te identificeren die later in de ontwikkeling de meer persistente en ernstigere vormen van agressie en antisociaal gedrag laat zien (Aguilar, Sroufe, Egeland, & Carlson, 2000; Moffitt et al., 2002). Het is daarom belangrijk om deze groep zo vroeg mogelijk in de ontwikkeling te herkennen en de opvoeding zo mogelijk te ondersteunen om latere, mogelijk ernstige gedragsproblemen te voorkomen. Het is van belang om veranderbare factoren te identificeren die samenhangen met het ontstaan en/of de instandhouding van het probleemgedrag. Het ouderlijk mentaliserend of reflectief functionerend vermogen (RF) is in dat kader een relevant concept. Zo is een laag RF-vermogen bij ouders in verband gebracht met externaliserend probleemgedrag bij kinderen (Benbassat & Priel, 2012; Ha, Sharp, & Goodyer, 2011; Meins, Centifanti, Fernyhough, & Fishburn, 2013) en is ouderlijk RF met behulp van interventies te beïnvloeden (Katznelson, 2014).

Ouderlijk RF wordt ook wel het "gedachtenlezend vermogen" van de ouder genoemd. Hiermee wordt bedoeld dat de ouder in staat is zowel de eigen mentale staat (gedachten, wensen, behoeften, intenties, gevoelens) als die van het kind te (h)erkennen en te begrijpen en dit begrip vervolgens als leidraad voor het eigen gedrag te gebruiken (Slade, Sadler, & Mayes, 2005). Al tijdens de zwangerschap begint ouderlijk RF zich normaal gesproken bij vrouwen te ontwikkelen, waarbij de vrouw vooral in het laatste trimester van haar zwangerschap haar toekomstige kind steeds meer zal zien als een individu met ontwikkelende behoeftes, eigenschappen en temperamentkenmerken (Pajulo et al., 2015; Slade, Cohen, Sadler, & Miller, 2009). In de postnatale periode zal de reflectieve moeder in staat zijn om haar eigen mentale staat te begrijpen, evenals de mentale staat van haar kind, en zij zal snappen hoe haar eigen mentale staat zich verhoudt tot die van haar kind, en hoe deze het gedrag van haarzelf en haar kind beïnvloeden (Ordway, Webb, Sadler, & Slade, 2015). Postnataal RF is ook gerelateerd aan ouderlijk gedrag (Grienenberger, Kelly, & Slade, 2005; Huth-Bocks, Muzik, Beeghly, Earls, & Stacks, 2014; Stacks et al., 2014). Over het algemeen gaat beter ouderlijk RF samen met adequater en responsiever ouderlijk gedrag

(Demers, Bernier, Tarabulsky, & Provost, 2010; Grienenberger et al., 2005; Slade, Belsky, Aber, & Phelps, 1999).

Ouderlijk RF lijkt een belangrijke rol bij de psychosociale ontwikkeling van het kind te spelen (Benbassat & Priel, 2012; Laranjo, Bernier, Meins, & Carlson, 2010; Sharp & Fonagy, 2008). Zo is postnataal RF van de moeder positief geassocieerd met gedragsregulatie bij het kind (Heron-Delaney et al., 2016; Suchman, DeCoste, Castiglioni, Legow, & Mayes, 2008; Suchman, DeCoste, & Mayes, 2009) en mentalisatie- of RF-vaardigheden bij kinderen (Ensink, Bégin, Normandin, & Fonagy, 2016; Laranjo et al., 2010; Meins & Fernyhough, 1999; Meins et al., 2003) en adolescenten (Benbassat & Priel, 2012). Een gebrek aan of inadequaat ouderlijk RF lijkt voorspellend voor minder gunstige psychosociale uitkomsten van het kind (Sharp & Fonagy, 2008), zoals gedragsproblemen (Benbassat & Priel, 2012; Ensink et al., 2016; Ha et al., 2011; Meins et al., 2013; Sharp, Fonagy, & Goodyer, 2006).

Hoe een gebrek aan ouderlijk RF de psychosociale ontwikkeling van het kind, in het bijzonder het ontstaan van probleemgedrag, beïnvloedt is echter tot op heden nog niet duidelijk. Er zou sprake kunnen zijn van een direct effect van ouderlijk RF op de psychosociale ontwikkeling van het kind, bijvoorbeeld tussen het mentaliserend vermogen van ouder en kind (Sharp & Fonagy, 2008), waarbij erfelijke componenten een rol zouden kunnen spelen. Het zou ook kunnen zijn dat het RF-vermogen van de ouder tot uiting komt in het ouderlijk gedrag en dat het effect van ouderlijk RF op de psychosociale ontwikkeling van het kind daarom (deels) via het ouderlijk gedrag verloopt. Inadequaat ouderlijk gedrag (zoals vijandigheid, intrusiviteit en negativiteit) wordt immers ook in verband gebracht met probleemgedrag bij kinderen (Edwards & Hans, 2015; Feng, Shaw, & Silk, 2008; Healy, Murray, Cooper, Hughes, & Halligan, 2013; Hughes & Ensor, 2006; Keren & Tyano, 2012). Er is daarom meer onderzoek nodig naar de rol van ouderlijk RF op de ontwikkeling van gedragsproblemen bij het jonge kind. In het kader van preventie moet er ook meer aandacht komen voor de rol van prenataal RF, aangezien verondersteld wordt dat de basis van de moeder-kind relatie al tijdens de zwangerschap wordt gevormd en er aangenomen wordt dat prenataal RF daarom ook nauw samenhangt met postnataal RF (Arnott & Meins, 2007, 2008; Steele & Steele, 2008).

Om het ontstaan van gedragsproblemen bij kinderen beter te begrijpen, is het belangrijk om meer inzicht te krijgen in de effecten van pre- en postnataal ouderlijk RF op de psychosociale ontwikkeling van kinderen. Kinderen uit gezinnen waarbij sprake is van complexe, meervoudige problematiek (zoals psychiatrische problematiek en/of middelenmisbruik van de ouders), de zogenaamde hoog-risico gezinnen, lopen een verhoogd risico

Summary in Dutch

op het ontwikkelen van gedragsproblemen (Cabaj, McDonald, & Tough, 2014; Côté et al., 2006; Hay et al., 2011; Huijbregts, Séguin, Zoccolillo, Boivin, & Tremblay, 2008). Bovendien hebben ouders die kinderen onder ongunstige omstandigheden moeten opvoeden het vaak moeilijk om hun kinderen adequate zorg te kunnen bieden. Het feit dat laag of inadequaat ouderlijk RF is gerelateerd aan gedragsproblemen bij kinderen en het feit dat ouderlijk RF in hoog-risico families vaak verminderd is (Miller, 2008; Pajulo et al., 2012; Schechter et al., 2005; Suchman et al., 2010), maken ouderlijk RF tot een mogelijk belangrijk domein voor interventies. Voorts geldt dat vroege gedragsproblemen indicatief kunnen zijn voor het ontwikkelen van latere psychopathologie (Hahn et al., 2007) en dat interventies voor gedragsproblemen het meest effectief zijn als ze zo vroeg mogelijk in de ontwikkeling worden aangeboden (Beauchaine, Neuhaus, Brenner, & Gatzke-Kopp, 2008). Dit onderstreept de noodzaak voor studies naar de effecten van pre- en postnataal RF op de ontwikkeling van gedragsproblemen in de vroege kindertijd nog verder.

Doelen en opzet van het onderzoek

Het onderzoek zoals beschreven in dit proefschrift had als doel om meer inzicht te krijgen in het effect van het reflectief functioneren van de moeder op de ontwikkeling van (voorlopers van) gedragsproblemen, in het bijzonder agressief gedrag, in de vroege kindertijd. Hiervoor zijn in totaal vier deelonderzoeken uitgevoerd. In **Hoofdstuk 1** staan de achtergrond en aanleiding voor de uitgevoerde onderzoeken in meer detail beschreven.

De studies in dit proefschrift maken deel uit van een longitudinaal onderzoek naar de neurobiologische en neurocognitieve voorspellers van vroege gedragsproblemen. In deze studie, de 'Mother-Infant Neurodevelopment Study' (*MINDS*) – Leiden ofwel 'Een Goed Begin', worden tevens de effecten onderzocht van een intensief coachingsprogramma, dat hoofdzakelijk gericht is op het verbeteren van het ouderlijk RF bij vrouwen uit een hoog-risico milieu die hun eerste kind verwachten. **Hoofdstuk 2** beschrijft de achtergrond, het design, de methodiek en de onderzoekspopulatie van *MINDS* – Leiden.

Onderzoeksbevindingen

In **Hoofdstuk 3** worden de bevindingen van een studie beschreven waarin werd onderzocht of het niveau van prenataal ouderlijk RF verschilde tussen 83 aanstaande moeders met een hoog-risico profiel (HR) en 79 aanstaande moeders met een laag-risico profiel (LR). Verder werd onderzocht welke specifieke omgevings- en/of psychosociale risicofactoren het sterkst geassocieerd waren met prenatale RF-niveau. Zwangere vrouwen met een hoog-risico profiel waren minder goed in staat tot ouderlijk RF dan zwangere vrouwen met een laag-risico profiel. Daarnaast bleek dat hoe meer risicofactoren aanwezig waren, hoe lager het prenataal RF-niveau was. Een lager opleidingsniveau, een beperkter sociaal netwerk en middelengebruik (roken, alcohol en/of drugs) tijdens de zwangerschap bleken het sterkst geassocieerd met een lager niveau van prenataal RF in HR-moeders.

In **Hoofdstuk 4** wordt een onderzoek beschreven naar de samenhang tussen prenataal ouderlijk RF van de moeder en haar gedrag in interactie met haar 6-maanden oude kind tijdens verschillende taken. Tevens is onderzocht in hoeverre de kwaliteit van het prenataal RF de invloed van de mate van psychosociaal risico (gedefinieerd als de som-score van een achttal prenataal vastgestelde risicofactoren die geassocieerd worden met een ongunstige psychosociale ontwikkeling van het kind) op het ouderlijk gedrag van moeder kon verklaren. De steekproef bestond uit 133 moeders en hun eerste kind. Prenataal ouderlijk RF is gemeten met een interview tijdens het derde trimester van de zwangerschap. Het gedrag van moeder, waarbij onderscheid is gemaakt tussen sensitiviteit (de mate waarin de moeder op een tijdige en adequate wijze op de signalen van haar kind reageert), succesvolle betrokkenheid (de mate waarin moeder in staat is om haar kind succesvol te betrekken in de interactie of het spel), intrusiviteit (hoe ruw moeder met haar kind omgaat en in hoeverre zij interfereert met de behoeftes en wensen van haar kind) en hulpeloosheid (de mate waarin moeder opgeeft haar kind te troosten of nog verder bezig probeert te houden), is geobserveerd 6 maanden postpartum tijdens vrij spel, tijdens twee leertaken, en tijdens de 'play' en 'reunion' episodens van het 'Still-Face' Paradigma (SFP; Tronick, Als, Adamson, Wise, & Brazelton, 1978). Het SFP bestaat uit drie episodens van 2 minuten waarbij het kind in de maxi cosi zit; tijdens de 'play' episode wordt moeder verzocht met haar kind te spelen (zonder speelgoed), in de daaropvolgende 'still-face' episode wordt de moeder gevraagd een neutraal gezicht te houden en niet op haar kind te reageren of hem/haar aan te raken, daarop volgt de 'reunion' episode waarin moeder weer met haar kind mag interacteren en

Summary in Dutch

spelen (zonder speelgoed). Een beter ouderlijk RF-vermogen tijdens de zwangerschap ging samen met meer sensitiviteit en succesvolle betrokkenheid tijdens alle taken en met minder intrusiviteit en hulpeloosheid tijdens de meer uitdagende taken (leertaken en 'reunion' episode van SFP). De kwaliteit van prenataal ouderlijk RF bleek gedeeltelijk de negatieve invloed van psychosociaal risico op het ouderlijk gedrag van moeder te verklaren. De mate van psychosociaal risico had een indirect effect op sensitiviteit tijdens de leertaken en 'play' episode via prenataal RF. De bevindingen suggereren dat het RF-vermogen van de moeder tijdens de zwangerschap een rol speelt bij postnataal sensitief en adequaat ouderlijk gedrag. Prenataal RF lijkt daarom een interessant domein voor interventies, omdat het verbeteren van ouderlijk RF tijdens de zwangerschap mogelijk de negatieve consequenties van meer stabiele of moeilijk veranderbare risicofactoren op ouder-kind interacties kan verlichten.

De studie die wordt beschreven in **Hoofdstuk 5** gaat in op relaties tussen prenataal ouderlijk RF van moeders en (voorlopers van) fysieke agressie in de vroege kindertijd. Hierbij is tevens gekeken of de veronderstelde invloed van prenataal ouderlijk RF op de ontwikkeling van (voorlopers van) fysieke agressie bij het kind gemedieerd of gemodereerd wordt door sensitief en/of intrusief gedrag van de moeder. De steekproef bestond uit 96 vrouwen die voor het eerst moeder zijn geworden en hun kind. Prenataal ouderlijk RF is tijdens het derde trimester van de zwangerschap gemeten met een interview. Sensitiviteit en intrusiviteit van moeder zijn geobserveerd tijdens een vrij spel taak toen de baby 6 maanden oud was. Om de fysieke agressie van het kind in kaart te brengen, heeft moeder hier op 6, 12 en 20 maanden vragenlijsten over ingevuld. Prenataal RF was negatief geassocieerd met de mate van gerapporteerde fysieke agressie van het kind op 6, 12 en 20 maanden. Dat wil zeggen dat naarmate de moeder beter kon reflecteren tijdens de zwangerschap er minder fysieke agressie bij het kind gerapporteerd werd. De link tussen prenataal ouderlijk RF en de fysieke agressie van het kind werd niet verklaard door het ouderlijk gedrag van de moeder. Toch hadden sensitiviteit en intrusiviteit een zogenaamd modererend effect; in het algemeen rapporteerden moeders een toename in (voorlopers van) fysieke agressie van 6 naar 12 maanden. Echter, wanneer de moeders zowel minder goed waren in RF tijdens de zwangerschap als relatief weinig sensitief waren, was dit niet het geval. Verder bleek prenataal ouderlijk RF alleen negatief aan de mate van gerapporteerde fysieke agressie van het kind gerelateerd voor de groep moeders die geen of beperkt intrusief gedrag lieten zien. Voor de groep moeders die wel intrusief gedrag lieten zien, bleek prenataal ouderlijk RF niet samen te hangen met de mate van gerapporteerde fysieke agressie van het kind. Dit zou er mogelijk op kunnen duiden dat wanneer het gedrag van de moeder niet is afgestemd op

haar prenataal gemeten RF-vermogen, dit de positieve “effecten” van het ouderlijke reflectief functioneren zouden kunnen beperken. Verder onderzoek is nodig om dit met meer zekerheid te kunnen zeggen. De resultaten van dit onderzoek suggereren tevens dat prenataal RF van moeders een belangrijke rol speelt bij de ontwikkeling van (voorlopers van) fysieke agressie in de vroege kindertijd. Naast het direct focussen op het managen van probleemgedrag bij het kind en het verbeteren van ouderlijk gedrag, zouden interventies gericht op het voorkomen en/of reduceren van fysieke agressie bij jonge kinderen ook aandacht kunnen besteden aan het verbeteren van het (prenataal) ouderlijk RF.

Tot op heden is ouderlijk RF hoofdzakelijk als een eendimensionaal construct bestudeerd. Er zijn echter aanwijzingen dat ouderlijk RF mogelijk uit meerdere factoren bestaat, zoals bijvoorbeeld een meer zelf-gerichte en een meer kind-gerichte component. Voor de studie beschreven in **Hoofdstuk 6** werd daarom onderzocht of prenataal en postnataal ouderlijk RF als multidimensionale constructen beschouwd kunnen worden en of deze mogelijke RF-dimensies verschillende samenhang vertonen met het temperament en externaliserend probleemgedrag van 20-maanden oude kinderen. Hiervoor zijn 123 moeder-kind paren onderzocht. Prenataal ouderlijk RF is tijdens het derde trimester van de zwangerschap gemeten met behulp van het ‘Pregnancy Interview’ (Slade, 2007a). Postnataal ouderlijk RF is 20 maanden postpartum in kaart gebracht middels het ‘Parent Development Interview’ (Slade, Aber, Berger, Bresgi, & Kaplan, 2003). Het temperament en externaliserend probleemgedrag van de kinderen zijn gemeten met vragenlijsten ingevuld door moeder. Voor prenataal ouderlijk RF werden er twee dimensies gevonden; ‘kind-gerelateerd’ RF (vermogen om te mentaliseren over de mentale staat en gedrag van het kind) en ‘zelf-gerelateerd’ RF (mentaliserend vermogen met betrekking tot de eigen mentale staat en gedrag). Voor postnataal RF werden er drie factoren gevonden; ‘kind-gerelateerd’ RF, ‘zelf-gerelateerd’ RF en ‘relatie-gerelateerd’ RF (vermogen om te mentaliseren over hoe de dynamiek in mentale processen de interpersoonlijke interactie en gedrag beïnvloed). Van het prenataal ouderlijk RF bleek alleen de totaalscore negatief geassocieerd te zijn met fysieke agressie van het kind (en dus niet kind- en zelf-gerelateerde dimensiescores). Postnataal ‘zelf-gerelateerd’ RF hing positief samen met externaliserend probleemgedrag en negatieve emotionaliteit van het kind, met andere woorden: hoe hoger de moeder scoorde op zelf-gerelateerd RF des te hoger ook de scores op externaliserend probleemgedrag en negatieve emotionaliteit bij het kind. Postnataal ‘relatie-gerelateerd’ RF was daarentegen negatief geassocieerd met fysieke agressie van het kind, dus hogere relatie-gerelateerd RF-scores van moeder hingen samen met minder gerapporteerde fysieke agressie bij het kind.

Summary in Dutch

Deze bevindingen tonen aan dat het belangrijk is om naar de specifieke dimensies van ouderlijk RF te kijken, zeker wanneer het ouderlijk RF in relatie tot de psychosociale ontwikkeling van het kind betreft. Tevens worden er suggesties gedaan om het meten van specifieke ouderlijke RF-dimensies te verbeteren.

Implicaties

De bevindingen van de studies hebben een aantal mogelijke implicaties voor de preventie van agressie en de hulpverlening. Allereerst suggereren de resultaten dat ouderlijk RF een relevant onderdeel zou kunnen zijn voor preventie- en interventieprogramma's gericht op het voorkomen en/of reduceren van externaliserend probleemgedrag bij jonge kinderen. Ouderlijk RF kan al tijdens de zwangerschap gemeten worden en lijkt later ouderlijk gedrag en vroege fysieke agressie bij jonge kinderen te kunnen voorspellen. Dit maakt vroegtijdige interventie mogelijk. Het versterken van ouderlijke RF-vaardigheden zou mogelijk ook adequaat ouderlijk gedrag kunnen stimuleren en wellicht ook de kansen op de ontwikkeling van latere gedragsproblemen bij het kind kunnen verkleinen. Het versterken van ouderlijk RF zou daarnaast mogelijk ook een deel van de negatieve consequenties van meer stabiele of moeilijk veranderbare perinatale risicofactoren kunnen verlichten. Uit de resultaten gepresenteerd in dit proefschrift blijkt dat het "versterken" van ouderlijke RF-vaardigheden dan al prenataal zou kunnen of moeten beginnen.

Het doel van programma's gericht op het versterken van ouderlijk RF zou het stimuleren van een reflectieve houding moeten zijn (Slade, 2007b). Er zijn verscheidene technieken om ouders te helpen meer reflectieve en minder oppervlakkige wijzen van denken over zichzelf, hun relaties en de toekomstige/nieuwe rol als ouder aan te leren (Markin, 2013; Sadler, Novick, & Meadows-Oliver, in press; Sadler et al., 2013; Sadler, Slade, & Mayes, 2006). Een voorbeeld is het voordoen van een reflectieve houding tijdens het samen bekijken van opgenomen ouder-kind interacties waarbij de clinicus als "spreekbuis" van het kind of de ouder fungeert en daarbij mogelijke mentale staten die ten grondslag liggen aan het getoonde gedrag verwoordt (Sadler et al., in press; Slade, 2007b).

Met het groeiende bewijs dat ouderlijk RF een belangrijke rol in de vroege ontwikkeling speelt, groeit ook de vraag naar meer innovatieve en economisch verantwoorde manieren

om ouderlijk RF bij hoog-risico of kwetsbare families te versterken. Tegelijkertijd moet het bestaande instrumentarium om ouderlijk RF te meten verder worden verfijnd en moeten er ook minder tijdsintensieve methoden voor het meten van ouderlijk RF worden ontwikkeld waarbij rekening wordt gehouden met de multidimensionaliteit van het construct. Dit maakt het mogelijk om in de toekomst de ontwikkeling van (dimensies) van ouderlijk RF vóór en gedurende interventies in kaart te brengen en de optimale timing voor de diverse componenten van de interventie te bepalen.

Sterke punten van de hier gepresenteerde studies betreffen het longitudinale design, het gebruik van een heterogene steekproef bestaande uit hoog- en laag-risico gezinnen en het gebruik van verschillende onderzoeksmethoden (interviews, observaties en vragenlijsten). Er zijn echter ook een aantal beperkingen die in ogenschouw genomen moeten worden bij het interpreteren van de resultaten. Allereerst is fysieke agressie gemeten met vragenlijsten die door de moeder zijn ingevuld. Hoewel fysieke agressie relatief betrouwbaar middels ouderrapportage kan worden gemeten, zou het gebruik van meerdere informanten (Kerr, Lunkenheimer, & Olson, 2007) en/of aanvullende gedragsobservaties van fysieke agressie de gepresenteerde bevindingen verder versterken. Daarnaast zou de scope van het bestudeerde probleemgedrag vergroot moeten worden, aangezien er vaak sprake is van comorbide gedragsproblemen (met name bij zulke jonge kinderen, waar zelfs het onderscheid tussen verschillende vormen van gedragsproblematiek soms moeilijk te maken is), en omdat de aanwezigheid van internaliserend probleemgedrag ook de gevoeligheid voor latere externaliserende problematiek vergroot (en visa versa) (August, Realmuto, MacDonald, Nugent, & Crosby, 1996; Cummings, Caporino, & Kendall, 2014; Merikangas, Nakamura, & Kessler, 2009). Tot slot zijn in deze studies de vaders buiten beschouwing gelaten. Gezien het feit dat vaders in toenemende mate een rol in de opvoeding vervullen en dat er indicaties zijn voor differentiële effecten van het ouderlijk RF en ouderlijk gedrag van vaders en moeders op de psychosociale ontwikkeling van kinderen (Benbassat & Priel, 2012, 2015; Esbjørn et al., 2013; Stover & Kiselica, 2014), zal toekomstig onderzoek ook de rol van vaders op de ontwikkeling van gedragsproblemen moeten meenemen.

Hoewel de studies in dit proefschrift ons een stap dichterbij het begrip van de invloed van ouderlijk RF van de moeder op de ontwikkeling van (voorlopers van) gedragsproblemen, en specifiek fysieke agressie, hebben gebracht, hebben de bevindingen tevens vragen opgeroepen waarvoor meer onderzoek nodig is. Een van die vragen is welke onderliggende mechanismen een rol spelen bij de relatie tussen ouderlijk RF en de ontwikkeling van gedragsproblemen bij kinderen. We vonden geen duidelijk bewijs dat het

Summary in Dutch

ouderlijk gedrag van moeder de link tussen prenataal ouderlijk RF en fysieke agressie bij het kind vormt. Dit zou te maken kunnen hebben met hoe en wanneer het ouderlijk gedrag van de moeder gemeten is, maar het zou ook kunnen zijn dat andere mechanismen hier een (grotere) rol in spelen.

Een alternatief onderliggend mechanisme zou bijvoorbeeld kunnen zijn dat het ouderlijk RF van de moeder het zelfbegrip en begrip van anderen in het kind stimuleert en daarmee de ontwikkeling van RF-vaardigheden in het kind faciliteert (Sharp & Fonagy, 2008; Sharp et al., 2006). Als dit proces in de vroege ontwikkeling wordt verstoord, dan loopt het kind mogelijk een verhoogd risico op het ontwikkelen van gedragsproblemen (Laranjo et al., 2010; Sharp & Fonagy, 2008; Slade, 2007b). Ouderlijk RF is ook gelinkt aan de emotionele- en cognitieve gedragsregulatie bij kinderen (Fonagy, Gergely, Jurist, & Target, 2002; Heron-Delaney et al., 2016; Suchman et al., 2008; Suchman et al., 2009). Het zou dus ook mogelijk kunnen zijn dat ouderlijk RF via (verstoorde) emotionele- en cognitieve regulatievaardigheden bij de kinderen een effect heeft op het ontwikkelen van gedragsproblemen. In vervolgonderzoek naar de mogelijke onderliggende mechanismen van de relatie tussen ouderlijk RF en de ontwikkeling van gedragsproblemen bij het kind zouden daarom ook meer neurocognitieve (bijvoorbeeld 'Theory of Mind' begrip van het kind) en neurobiologische factoren (zoals fysiologische en gedragsindicatoren voor zelfregulatie) meegenomen moeten worden. Vervolgstudies moeten dus niet alleen kijken naar ouderfactoren, maar ook naar neurocognitieve en neurobiologische factoren in het kind, naar de omgevingsfactoren waarin het kind opgroeit en de interactie tussen al deze verschillende factoren. Deze kennis zou vervolgens gebruikt kunnen worden om de psychosociale ontwikkeling en de kansen van kinderen die het risico lopen op het ontwikkelen van gedragsproblemen te versterken. Hiervoor moet ouderlijk RF als multidimensionaal construct onderzocht worden in relatie tot meer en andere aspecten van de vroege psychosociale ontwikkeling. Longitudinaal onderzoek is hiervoor nodig, bij voorkeur al startend tijdens de zwangerschap, zodat de in dit proefschrift gevonden invloed van ouderlijk RF van de moeder op de psychosociale ontwikkeling van het kind steeds verder kan worden ontrafeld.

Conclusie

De onderzoeken gepresenteerd in dit proefschrift hebben meer inzicht geboden in de invloed van het RF-vermogen van moeder op de ontwikkeling van (voorlopers van) gedragsproblemen in de vroege kindertijd, in het bijzonder fysieke agressie. Geconcludeerd kan worden dat het RF-vermogen van de moeder een belangrijke rol lijkt te spelen bij het ontwikkelen van (voorlopers van) gedragsproblemen, met name fysieke agressie. Zo lijkt, over het algemeen genomen, een beter prenataal RF-vermogen van de moeder samen te hangen met een kleinere kans op het ontwikkelen van vroege fysieke agressie. Daarbij lijkt het van belang om ouderlijk RF in de toekomst als een multidimensionaal construct te bestuderen, omdat er aanwijzingen zijn dat verschillende ouderlijke RF-dimensies mogelijk differentieel gerelateerd zijn aan de ontwikkeling van vroege gedragsproblemen.

Vrouwen die onder ongunstige omstandigheden hun eerste kind verwachten hebben doorgaans verminderde prenatale ouderlijke RF-vaardigheden. Dit zou ervoor kunnen zorgen dat ze een grotere kans lopen om na de geboorte van hun baby minder sensitief of adequaat ouderlijk gedrag te laten zien en dat ook het postnatale ouderlijk RF-niveau verminderd kan zijn. Hun kinderen zouden dan mogelijk ook een verhoogde kans kunnen hebben op het ontwikkelen van probleemgedrag. Onze bevindingen suggereren dat het bij de preventie en aanpak van vroege gedragsproblemen belangrijk zou kunnen zijn om ook te investeren in het verbeteren van het ouderlijk RF, bij voorkeur al tijdens de zwangerschap.

Summary in Dutch

Referenties

- Aguilar, B., Sroufe, L. A., Egeland, B., & Carlson, E. (2000). Distinguishing the early-onset/persistent and adolescence-onset antisocial behavior types: From birth to 16 years. *Development and Psychopathology*, *12*(02), 109-132.
- Arnott, B., & Meins, E. (2007). Links among antenatal attachment representations, postnatal mind-mindedness, and infant attachment security: A preliminary study of mothers and fathers. *Bulletin of the Menninger Clinic*, *71*(2), 132-149.
- Arnott, B., & Meins, E. (2008). Continuity in mind-mindedness from pregnancy to the first year of life. *Infant Behavior and Development*, *31*(4), 647-654. doi: 10.1016/j.infbeh.2008.07.001
- August, G. J., Realmuto, G. M., MacDonald, A. W., Nugent, S. M., & Crosby, R. (1996). Prevalence of ADHD and comorbid disorders among elementary school children screened for disruptive behavior. *Journal of Abnormal Child Psychology*, *24*(5), 571-595. doi: 10.1007/bf01670101
- Beauchaine, T. P., Neuhaus, E., Brenner, S. L., & Gatzke-Kopp, L. (2008). Ten good reasons to consider biological processes in prevention and intervention research. *Development and Psychopathology*, *20*(3), 745-774. doi: 10.1017/S0954579408000369
- Benbassat, N., & Priel, B. (2012). Parenting and adolescent adjustment: The role of parental reflective function. *Journal of Adolescence*, *35*(1), 163-174. doi: 10.1016/j.adolescence.2011.03.004
- Benbassat, N., & Priel, B. (2015). Why is fathers' reflective function important? *Psychoanalytic Psychology*, *32*(1), 1-22. doi: 10.1037/a0038022
- Cabaj, J. L., McDonald, S. W., & Tough, S. C. (2014). Early childhood risk and resilience factors for behavioural and emotional problems in middle childhood. *BMC pediatrics*, *14*(1), 166-177.
- Côté, S., Vaillancourt, T., LeBlanc, J. C., Nagin, D. S., & Tremblay, R. E. (2006). The development of physical aggression from toddlerhood to pre-adolescence: A nation wide longitudinal study of Canadian children. *Journal of Abnormal Child Psychology*, *34*(1), 68-82.
- Cummings, C. M., Caporino, N. E., & Kendall, P. C. (2014). Comorbidity of anxiety and depression in children and adolescents: 20 years after. *Psychological Bulletin*, *140*(3), 816-845. doi: 10.1037/a0034733
- Demers, I., Bernier, A., Tarabulsy, G. M., & Provost, M. A. (2010). Maternal and child characteristics as antecedents of maternal mind-mindedness. *Infant Mental Health Journal*, *31*(1), 94-112. doi: 10.1002/imhj.20244
- Edwards, R. C., & Hans, S. L. (2015). Infant risk factors associated with internalizing, externalizing, and co-occurring behavior problems in young children. *Developmental Psychology*, *51*(4), 489-499. doi: 10.1037/a0038800
- Ensink, K., Bégin, M., Normandin, L., & Fonagy, P. (2016). Maternal and child reflective functioning in the context of child sexual abuse: Pathways to depression and externalising difficulties. *European journal of psychotraumatology*, *7*, n/a-n/a. doi: 10.3402/ejpt.v7.30611
- Esbjørn, B. H., Pedersen, S. H., Daniel, S. I. F., Hald, H. H., Holm, J. M., & Steele, H. (2013).

Anxiety levels in clinically referred children and their parents: Examining the unique influence of self-reported attachment styles and interview-based reflective functioning in mothers and fathers. *British Journal of Clinical Psychology*, 52(4), 394-407. doi: 10.1111/bjc.12024

Feng, X., Shaw, D. S., & Silk, J. S. (2008). Developmental trajectories of anxiety symptoms among boys across early and middle childhood. *Journal of Abnormal Psychology*, 117(1), 32-47. doi: 10.1037/0021-843X.117.1.32

Fonagy, P., Gergely, G., Jurist, E. J., & Target, M. (2002). *Affect regulation, mentalization and the development of self*. New York: Other Press.

Grienberger, J., Kelly, K., & Slade, A. (2005). Maternal reflective functioning, mother–infant affective communication, and infant attachment: Exploring the link between mental states and observed caregiving behavior in the intergenerational transmission of attachment. *Attachment & Human Development*, 7(3), 299-311. doi: 10.1080/14616730500245963

Ha, C., Sharp, C., & Goodyer, I. (2011). The role of child and parental mentalizing for the development of conduct problems over time. *European Child & Adolescent Psychiatry*, 20(6), 291-300. doi: 10.1007/s00787-011-0174-4

Hahn, R., Fuqua-Whitley, D., Wethington, H., Lowy, J., Crosby, A., Fullilove, M., . . . Dahlberg, L. (2007). Effectiveness of universal school-based programs to prevent violent and aggressive behavior: A systematic review. *American Journal of Preventive Medicine*, 33(2, Supplement), S114-S129. doi: 10.1016/j.amepre.2007.04.012

Hay, D. F., Mundy, L., Roberts, S., Carta, R., Waters, C. S., Perra, O., . . . Van Goozen, S. (2011).

Known risk factors for violence predict 12-month-old infants' aggressiveness with peers. *Psychological Science*, 22(9), 1205-1211. doi: 10.1177/0956797611419303

Healy, S. J., Murray, L., Cooper, P. J., Hughes, C., & Halligan, S. L. (2013). A longitudinal investigation of maternal influences on the development of child hostile attributions and aggression. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology*, 44(1), 80-92. doi: 10.1080/15374416.2013.850698

Heron-Delaney, M., Kenardy, J. A., Brown, E. A., Jardine, C., Bogossian, F., Neuman, L., . . . Pritchard, M. (2016). Early maternal reflective functioning and infant emotional regulation in a preterm infant sample at 6 months corrected age. *Journal of Pediatric Psychology*, 41(8), 1-9. doi: 10.1093/jpepsy/jsv169

Hughes, C., & Ensor, R. (2006). Behavioural problems in 2-year-olds: Links with individual differences in theory of mind, executive function and harsh parenting. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 47(5), 488-497. doi: 10.1111/j.1469-7610.2005.01519.x

Huijbregts, S. C. J., Séguin, J. R., Zoccolillo, M., Boivin, M., & Tremblay, R. E. (2008). Maternal prenatal smoking, parental antisocial behavior, and early childhood physical aggression. *Development and Psychopathology*, 20(02), 437-453. doi: 10.1017/S0954579408000217

Huth-Bocks, A. C., Muzik, M., Beeghly, M., Earls, L., & Stacks, A. M. (2014). Secure base scripts are associated with maternal parenting behavior across contexts and reflective functioning among trauma-exposed mothers. *Attachment & Human Development*, 16(6), 535-556. doi: 10.1080/14616734.2014.967787

Summary in Dutch

- Katznelson, H. (2014). Reflective functioning: A review. *Clinical Psychology Review, 34*(2), 107-117. doi: 10.1016/j.cpr.2013.12.003
- Keren, M., & Tyano, S. (2012). Application of core concepts in developmental psychopathology to the understanding of pathways of aggression and violence from infancy to adulthood. *Asia-Pacific Psychiatry, 4*(1), 59-66. doi: 10.1111/j.1758-5872.2011.00161.x
- Kerr, D. C. R., Lunkenheimer, E. S., & Olson, S. L. (2007). Assessment of child problem behaviors by multiple informants: A longitudinal study from preschool to school entry. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, 48*(10), 967-975. doi: 10.1111/j.1469-7610.2007.01776.x
- Krug, E. G., Mercy, J. A., Dahlberg, L. L., & Zwi, A. B. (2002). The world report on violence and health. *The Lancet, 360*(9339), 1083-1088. doi: 10.1016/S0140-6736(02)11133-0
- Laranjo, J., Bernier, A., Meins, E., & Carlson, S. M. (2010). Early manifestations of children's theory of mind: The roles of maternal mind-mindedness and infant security of attachment. *Infancy, 15*(3), 300-323. doi: 10.1111/j.1532-7078.2009.00014.x
- Markin, R. D. (2013). Mentalization-based psychotherapy interventions with mothers-to-be. *Psychotherapy, 50*(3), 360-365. doi: 10.1037/a0031993
- Meins, E., Centifanti, L. C. M., Fernyhough, C., & Fishburn, S. (2013). Maternal mind-mindedness and children's behavioral difficulties: Mitigating the impact of low socioeconomic status. *Journal of Abnormal Child Psychology, 41*(4), 543-553. doi: 10.1007/s10802-012-9699-3
- Meins, E., & Fernyhough, C. (1999). Linguistic acquisitional style and mentalising development: The role of maternal mind-mindedness. *Cognitive Development, 14*(3), 363-380. doi: 10.1016/s0885-2014(99)00010-6
- Meins, E., Fernyhough, C., Wainwright, R., Clark-Carter, D., Das Gupta, M., Fradley, E., & Tuckey, M. (2003). Pathways to understanding mind: Construct validity and predictive validity of maternal mind-mindedness. *Child Development, 74*(4), 1194-1211. doi: 10.1111/1467-8624.00601
- Merikangas, K. R., Nakamura, E. F., & Kessler, R. C. (2009). Epidemiology of mental disorders in children and adolescents. *Dialogues in Clinical Neuroscience, 11*(1), 7-20.
- Miller, M. R. (2008). *The impact of a home-based intervention program on maternal reflective functioning in first-time mothers*. (Ph.D. 3325468). New York: The City University of New York. Retrieved from <http://search.proquest.com/docview/304671364?accountid=12045> ProQuest Dissertations & Theses A&I database.
- Moffitt, T. E., & Caspi, A. (2001). Childhood predictors differentiate life-course persistent and adolescence-limited antisocial pathways among males and females. *Development and Psychopathology, 13*(02), 355-375.
- Moffitt, T. E., Caspi, A., Harrington, H., & Milne, B. J. (2002). Males on the life-course-persistent and adolescence-limited antisocial pathways: Follow-up at age 26 years. *Development and Psychopathology, 14*(01), 179-207.
- Ordway, M. R., Webb, D., Sadler, L. S., & Slade, A. (2015). Parental reflective functioning: An approach to enhancing parent-child relationships in pediatric primary care. *Journal of Pediatric*

Health Care, 29(4), 325–334. doi: 10.1016/j.pedhc.2014.12.002

Pajulo, M., Pyykkönen, N., Kalland, M., Sinkkonen, J., Helenius, H., Punamäki, R.-L., & Suchman, N. (2012). Substance-abusing mothers in residential treatment with their babies: Importance of pre- and postnatal maternal reflective functioning. *Infant Mental Health Journal*, 33(1), 70-81. doi: 10.1002/imhj.20342

Pajulo, M., Tolvanen, M., Karlsson, L., Halme-Chowdhury, E., Öst, C., Luyten, P., . . . Karlsson, H. (2015). The prenatal reflective functioning questionnaire: Exploring factor structure and construct validity of a new measure in the Finn brain birth cohort pilot study. *Infant Mental Health Journal*, 36(4), 399-414. doi: 10.1002/imhj.21523

Sadler, L. S., Novick, G., & Meadows-Oliver, M. (in press). “Having a baby changes everything” reflective functioning in pregnant adolescents. *Journal of Pediatric Nursing*, n/a-n/a. doi: 10.1016/j.pedn.2015.11.011

Sadler, L. S., Slade, A., Close, N., Webb, D. L., Simpson, T., Fennie, K., & Mayes, L. C. (2013). Minding the Baby: Enhancing reflectiveness to improve early health and relationship outcomes in an interdisciplinary home-visiting program. *Infant Mental Health Journal*, 34(5), 391-405. doi: 10.1002/imhj.21406

Sadler, L. S., Slade, A., & Mayes, L. C. (2006). Minding the Baby: A mentalization-based parenting program. In J. G. Allen & P. Fonagy (Eds.), *Handbook of mentalization-based treatment* (pp. 271-288). Chichester, United Kingdom: Wiley.

Schechter, D. S., Coots, T., Zeanah, C. H., Davies, M., Coates, S. W., Trabka, K. A., . . . Myers, M. M. (2005). Maternal mental representations of the

child in an inner-city clinical sample: Violence-related posttraumatic stress and reflective functioning. *Attachment & Human Development*, 7(3), 313-331. doi: 10.1080/14616730500246011

Sharp, C., & Fonagy, P. (2008). The parent's capacity to treat the child as a psychological agent: Constructs, measures and implications for developmental psychopathology. *Social Development*, 17(3), 737-754. doi: 10.1111/j.1467-9507.2007.00457.x

Sharp, C., Fonagy, P., & Goodyer, I. M. (2006). Imagining your child's mind: Psychosocial adjustment and mothers' ability to predict their children's attributional response styles. *British Journal of Developmental Psychology*, 24(1), 197-214. doi: 10.1348/026151005x82569

Slade, A. (2007a). *The pregnancy interview - revised*. Unpublished manuscript. New York: The City University of New York.

Slade, A. (2007b). Reflective parenting programs: Theory and development. *Psychoanalytic Inquiry*, 26(4), 640-657. doi: 10.1080/07351690701310698

Slade, A., Aber, J. L., Berger, B., Bresgi, I., & Kaplan, M. (2003). *The parent development interview - revised*. Unpublished manuscript. New York: The City University of New York.

Slade, A., Belsky, J., Aber, J. L., & Phelps, J. L. (1999). Mothers' representations of their relationships with their toddlers: Links to adult attachment and observed mothering. *Developmental Psychology*, 35(3), 611-619. doi: 10.1037/0012-1649.35.3.611

Slade, A., Cohen, L. J., Sadler, L. S., & Miller, M. R. (2009). The psychology and psychopathology of pregnancy. In C. H. Zeanah (Ed.), *Handbook of*

Summary in Dutch

infant mental health (3rd ed.). New York: Guilford Press.

Slade, A., Sadler, L. S., & Mayes, L. C. (2005). Minding the Baby: Enhancing parental reflective functioning in a nursing/mental health home visiting program. In L. J. Berlin, Y. Ziv, L. Amaya-Jackson, & M. T. Greenberg (Eds.), *Enhancing early attachments: Theory, research, intervention, and policy* (pp. 152–177). New York: Guilford Press.

Stacks, A. M., Muzik, M., Wong, K., Beeghly, M., Huth-Bocks, A., Irwin, J. L., & Rosenblum, K. L. (2014). Maternal reflective functioning among mothers with childhood maltreatment histories: Links to sensitive parenting and infant attachment security. *Attachment & Human Development, 16*(5), 515-533. doi: 10.1080/14616734.2014.935452

Steele, H., & Steele, M. (2008). On the origins of reflective functioning. In F. Busch (Ed.), *Mentalization: Theoretical considerations, research findings, and clinical implications* (pp. 133-158). New York: Taylor and Francis.

Stover, C. S., & Kiselica, A. (2014). An initial examination of the association of reflective functioning to parenting of fathers. *Infant Mental Health Journal, 35*(5), 452-461. doi: 10.1002/imhj.21459

Suchman, N. E., DeCoste, C., Castiglioni, N., Legow, N., & Mayes, L. C. (2008). The Mothers and Toddlers Program: Preliminary findings from an attachment-based parenting intervention for substance-abusing mothers. *Psychoanalytic Psychology, 25*(3), 499-517. doi: 10.1037/0736-9735.25.3.499

Suchman, N. E., DeCoste, C., Castiglioni, N., McMahan, T. J., Rounsaville, B., & Mayes, L. C. (2010). The Mothers and Toddlers Program, an attachment-based parenting intervention for substance using women: Post-treatment results from a randomized clinical pilot. *Attachment & Human Development, 12*(5), 483-504. doi: 10.1080/14616734.2010.501983

Suchman, N. E., DeCoste, C., & Mayes, L. C. (2009). The Mothers and Toddlers Program: An attachment-based intervention for mothers in substance abuse treatment. In C. Zeanah (Ed.), *Handbook of infant mental health* (pp. 485–499). New York: Guilford Press.

Tronick, E., Als, H., Adamson, L., Wise, S., & Brazelton, T. B. (1978). The infant's response to entrapment between contradictory messages in face-to-face interaction. *Journal of the American Academy of Infant and Adolescent Psychiatry, 17*(1), 1-13.